

KRIZIŲ VALDYMO GIMNAZIJOJE TVARKA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. **Krizių valdymo gimnazijoje tvarka** (toliau – **Tvarka**) reglamentuoja krizių valdymą gimnazijoje, krizių valdymo komandos sudarymą, jos funkcijas, darbo organizavimą, krizių prevenciją, finansavimą bei institucijų bendradarbiavimą gimnazijoje krizių valdymo metu.

2. Šioje **Tvarkoje** vartojamos sąvokos:

Krizė gimnazijoje – netikėtas ir/ar pavojingas įvykis, sutrikdantis įprastą gimnazijos bendruomenės ar atskirų jos narių veiklą, emociškai sukrečiantis visą ar didesnę gimnazijos bendruomenės dalį.

Krizės valdymas gimnazijoje – veiksmai, kuriais gimnazijos krizių valdymo komanda krizės gimnazijoje metu siekia įveikti krizės sukeltas problemas ir teikti informaciją visuomenei ir veiksmingą pagalbą bendruomenei.

Krizių prevencija. Kilus krizei būtina imtis neatidėliotinių priemonių jai įveikti, bet reikėtų kiek įmanoma stengtis išvengti krizių. Dirbti **krizių prevencijos** srityje yra ne mažiau svarbu negu valdyti krizes. Tačiau nepaisant visų prevencinių priemonių krizė gali kilti. Tokiu atveju nepaprastai svarbu, kad visi dalyviai žinotų, ką daryti ir į ką kreiptis.

Krizių įveikimo komanda, kuri pasitelkiama teikiant skubią pagalbą krizių atvejais, ir kuri gali per trumpiausią laiką organizuoti ir teikti pagalbą krizinių įvykių vietose, organizuoti krizes išgyvenantiems žmonėms tolimesnę reikalingą pagalbą.

Kitos šioje **Tvarkoje** vartojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853) vartojamas sąvokas.

3. Krizių valdymas gimnazijoje organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (Žin., 1995, Nr. 60-1501), Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, švietimo ir mokslo ministro įsakymais ir šia **Tvarka**.

II. KRIZIŲ VALDYMO GIMNAZIJOJE ORGANIZAVIMAS

4. Krizių valdymą gimnazijoje organizuoja gimnazijos krizių valdymo komanda (toliau – Gimnazijos komanda), savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos krizių valdymo komanda (toliau – PPT komanda) ir Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.

5. Krizių valdymą gimnazijoje vykdo nuolat veikianti Gimnazijos komanda.

6. Gimnazijos komandos paskirtis – įvykus krizei gimnazijoje (toliau – **Krizė**) atkurti įprastą gimnazijos bendruomenės veiklą, užtikrinti **Krizės** paveiktiems gimnazijos bendruomenės nariams reikiamos pagalbos teikimą ir informuoti apie įvykį.

7. Gimnazijos komanda sudaroma iš 5 narių. Gimnazijos komandą sudaro: gimnazijos direktorius, gimnazijos direktoriaus pavaduotojai ir krizės valdymui būtinų gebėjimų, tai yra komunikacijos, bendradarbiavimo, komandinio darbo, konfliktų sprendimo įgūdžių turintys mokytojai ir/ar pagalbos mokiniui specialistai – socialinis pedagogas, psichologas, sveikatos priežiūros specialistas. Gimnazijos komandos sudėtį tvirtina gimnazijos direktorius.

8. Gimnazijos komandai vadovauja koordinatorius, kuriuo skiriamas gimnazijos direktorius.

9. Gimnazijos komandos nariai turi įgyti krizės valdymo mokykloje kompetencijų ir nuolat tobulinti kvalifikaciją šioje srityje.

10. Gimnazijos komandos nariai pasiskirsto funkcijomis, kurias vykdys krizės valdymo gimnazijoje metu.

11. Gimnazijos komandos koordinatorius užtikrina, kad Gimnazijos komandos nariams dalyvaujant krizės valdymo veikloje būtų paskirti asmenys jų tiesioginiam darbui dirbti.

12. Gimnazijos komandos koordinatorius organizuoja Gimnazijos komandos posėdžius. Gimnazijos komandos posėdžiai organizaciniams klausimams (komandos narių funkcijoms pasiskirstyti, planuoti dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, pasidalinti patirtimi ir kita) aptarti organizuojami ne rečiau kaip du kartus per mokslo metus.

13. Įvykus Krizei, Gimnazijos komandos koordinatorius organizuoja Gimnazijos komandos posėdį Gimnazijos komandos funkcijoms Krizės metu aptarti.

14. Gimnazijos komandos funkcijos Krizės metu:

14.1. nedelsiant įvertinti Krizės aplinkybes ir informuoti mokyklos steigėją;

14.2. parengti krizės valdymo gimnazijoje planą, kuriame gali būti numatyti veiksmai:

14.2.1. kreiptis pagalbos į teritorinės policijos įstaigą, medicinos įstaigas, Vaiko teisių apsaugos tarnybą ir kitas institucijas;

14.2.2. parengti informaciją apie Krizę gimnazijos bendruomenei ir/ar žiniasklaidai;

14.2.3. įvertinti gimnazijos bendruomenės grupes ar asmenis, kuriems reikalinga psichologinė, socialinė pedagoginė, socialinė ar kita pagalba, ir ją organizuoti;

14.2.4. konsultuoti gimnazijos bendruomenės narius individualiai ar grupėmis;

14.2.5. konsultuoti gimnazijos vadovą ir jo pavaduotojus, mokytojus, kaip informuoti apie

Krizę mokinius ir jų tėvus (globėjus, rūpintojus);

14.2.6. rengti pokalbius su mokiniais;

14.2.7 atlikti kitus reikiamus veiksmus.

14.3. Gimnazijos komanda, įgyvendinusi krizės valdymo gimnazijoje plane numatytus veiksmus, įvertina krizės valdymo gimnazijoje veiksmų sėkmingumą ir priima reikiamus sprendimus:

14.3.1. koreguoja krizės valdymo gimnazijoje veiksmų planą;

14.3.2. kreipiasi pagalbos į PPT komandą;

14.3.3. sustabdo krizės valdymo gimnazijoje veiksmus.

15. Krizės valdymą gimnazijoje padeda organizuoti nuolat veikianti PPT komanda.

16. PPT komandos paskirtis – padėti organizuoti krizės valdymą mokykloje, jei Gimnazijos komanda negali to padaryti pati.

17. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras organizuoja Gimnazijos komandos ir PPT komandos narių pradinį mokymus, užtikrina tęstinį kvalifikacijos tobulinimą, organizuoja metodinės literatūros leidybą bei sklaidą.

III. KRIZIŲ PREVENCIJA

1. Krizę galima apibūdinti kaip kraštutinę situaciją, kuri gali labai sutrikdyti įprastinį žmogaus, šeimos, bendruomenės gyvenimą. Būtina tinkamai reaguoti į krizę ir organizuoti reikiamą pagalbą. Krizes reikėtų skirti nuo problemų; problemos nėra kraštutinės situacijos ir jų nereikia spręsti taip skubiai. Tačiau tinkamai nesprenžiamos problemos gali virsti krizėmis.

Toliau pateiktas krizių, kurios gali kilti, sąrašas. Tai bus gairės, norint apsvarstyti įvairias galimas problemas ir jų sprendimo būdus.

▶ **Sveikatos problemos:**

- sunki liga arba alerginė reakcija;
- sunkūs sužalojimai;
- nelaimingi atsitikimai (pavyzdžiui, eismo įvykis);
- nepageidaujamas nėštumas.

▶ **Mokinio mirtis.**

▶ **Psichologinės problemos:**

- depresija;
- patirto smurto ir (ar) išprievartavimo psichologinės pasekmės;
- su piktnaudžiavimu alkoholiu ar narkotikais susijusios problemos;
- valgymo sutrikimai.

▶ **Psichologinė ir (arba) fizinė prievarta prieš mokinį:**

- seksualinė ar fizinė prievarta;
- priekabiavimas (patyčios);
- rasizmas, ksenofobija;
- nesveikos ar nesaugios gyvenimo sąlygos šeimoje ir (arba) gyvenamojoje vietovėje.

▶ **Tapimas nusikaltimo auka.**

▶ **Mokinio padaryti taisyklių pažeidimai ir teisinės problemos:**

- rizikingas elgesys;
- mokinio dingimas be žinios;
- mokinys suimamas arba sulaikomas policijos;
- mokinys smurtauja;
- mokinys apsvagia;
- mokinys piktnaudžiauja alkoholiu arba vartoja narkotikus.

▶ **Kiti atvejai:**

- šeima ragina mokinį grįžti namo;
- šeimos nario mirtis ar sunki liga;

2. Galimų prevencinių veiksmų vykdymas gimnazijoje:

- a. Rūpinimasis mokinių psichine sveikata
- b. Nuoseklus domėjimasis mokinių emocine būseną
- c. Mokinių, galinčių priklausyti, ar priklausančių rizikos grupei, stebėjimas
- d. Bendruomenės, visuomenės švietimas
- e. Paramos krizes išgyvenantiems žmonėms prieinamumas
- f. Priemonių (pagalbos telefonų numeriai, pagalbos asmenys, pagalbos kabinetai) reklamavimas

IV. KRIZINIŲ SITUACIJŲ VALDYMAS

1. Veiksmų planą, kilus krizei, rengimą koordinuoja gimnazija. Vaiko gerovės komisija, numachiui ir apsvarsčiusi įvairius plano rengimo variantus, paruošia jų šablonus. Tai išsamūs planai kilus krizei gimnazijoje. Jais pravartu naudotis susidarius ekstremaliai situacijai: kokybinė krizės aplinka, ką turėtų daryti kiekvienas dalyvis, nukentėjusio asmens ar šeimos kontaktiniai duomenys, krizės valdymo komandos veiksmai, pagalbos telefonai,

2. Pagrindiniai veiksmai susidarius ekstremaliai situacijai

a) Krizių komandos narių atsakomybės sritys:

- Viso krizių valdymo koordinavimas
- Krizių intervencijos tikslai
- Bendravimas su žiniasklaida
- Gimnazijos/mokinių/darbuotojų saugumas
- Medicininė pagalba

b) Pasiruošimas krizių valdymui:

- Numatoma, kaip apie krizę bei jos valdymo veiksmus bus informuojami;
 - ✓ Mokytojai ir kitas gimnazijos personalas
 - ✓ Mokiniai
 - ✓ Tėvai
 - ✓ Žiniasklaida ir visuomenė
- Numatoma, kaip krizių komandos nariai krizės metu palaikys ryšį tarpusavyje
- Numatomos vietos, kur gali vykti krizių intervencijos veiksmai/kur veiks krizių valdymo komanda
- Numatoma, kas pavaduoja krizių komandos koordinatorių (ar kitą narį), jėgu krizės metu jis negali atlikti savo funkcijų

c) Krizių valdymo gairės:

- Nustatomi krizės faktai (ir informacijos apie jos šaltiniai):
 - ✓ Kas atsitiko?
 - ✓ Kokie žmonės dalyvavo kriziniuose įvykiuose?
 - ✓ Kaip šie žmonės buvo paveikti?
 - ✓ Kur/kada tai atsitiko?
 - ✓ Kas sukėlė krizę?
 - ✓ Kokia prognozė apie nukentėjusių būklę?
- Nustatoma krizės padarinių laipsnis:
 - ✓ Kiek žmonių paveikė krizė ir koks šio poveikio mastas?
 - ✓ Ar gimnazija yra pajėgi įveikti krizę savo resursais, ar yra reikalinga pagalba iš šalies?
- Sukviečiama ir informuojama krizių įveikimo komanda
- Informuojamas gimnazijos steigėjas, PPT krizių komanda
- Informuojamos kitos mokyklos, kurias gali paveikti ši krizė
- Susisiekiama su nukentėjusiųjų šeimomis
- Nusprendžiama. Kokia informacija pateikiama:
 - ✓ Mokiniais

- ✓ Tēvams/bendruomenei
- ✓ Personalui
- ✓ Žiniasklaidai
- Apsisprendžiama dėl informacijos pateikimo būdo:
 - ✓ Rašytiniai pranešimai
 - ✓ Susirinkimai
 - ✓ Skambučiai telefonu
 - ✓ Pranešimai pamokų metu
- Nustatomi labiausiai sukrėsti mokiniai ir pradedami planuoti intervencijos veiksmai
- Pasirūpinama, kad būtų prieinama informacija apie emocinės ir psichologinės pagalbos galimybes
- Sušaukiamas personalo susirinkimas
- Mokinio (ių) mirties atveju pasirūpinama, kad vardas (ai) būtų pašalinami iš žurnalų/elektroninio dienyno sąrašų/kompiuteri; taip pat pasirūpinama mirusiojo (ių) daiktais
- Kiekvienos dienos pabaigoje aptariamas intervencijos procesas:
 - ✓ Sudaroma galimybė krizės valdymo nariams susisiekti
 - ✓ Numatomi tolimesni krizių valdymo veiksmai
- Numatomi rytiniai krizių valdymo komandos pasitarimai
- Mirties atveju aptariamos laidotuvės/lankymosi/atsisveikinimo ritualai/pagarbos mirusiajam (ai, iesiems) išreikšimas gimnazijoje
- Po krizės komanda aptaria visą krizių valdymo procesą ir jį įvertina

d) Gairė gimnazijos personalui.

- Būkite prieinami tiems, kurie nori pasikalbėti: išreikškite atjautą ir rūpestį
- Teikite *tikslią* informaciją apie įvykį (prieš tai pasitikslinę, ką reikia sakyti, nes už tai ką pasakote prisiimate atsakomybę)
- Būkite pasiruošę visoms įmanomoms reakcijoms (net jei jos atrodo neadekvačios), jausmams, netrukdykite jų išreikšti
- Turėkite mintyje, kad dabartinės krizės metu gali kilti prisiminimai ir jausmai apie ankstesnes krizes
- Klausykitės ir duokite pakankamai laiko žmonėms išreikšti save
- Priimkite išreikšiamus jausmus
- Stenkitės pasidalinti savo jausmais bei mintimis – tai padės tą patį daryti ir kitiems
- Skatinkite užduoti klausimus, tikslintis, kreiptis pagalbos
- Priminkite, kad kriziniai jausmai ir reakcijos nesitęs amžinai, tačiau venkite raminančių „klišių“
- Esant tinkamai situacijai, patikinkite, kad žmonės nėra atsakingi ar kalti dėl krizinių įvykių
- Kreipkitės pagalbos
- **Ko nereikėtų daryti?**
 - ✓ Versti dalyvauti krizių intervencijos veiksmuose, priimti pagalbą
 - ✓ Ignoruoti asmenis, kurie atrodo sukrėsti/traumuoti, tačiau atsisako intervencinės pagalbos
 - ✓ Vertinti jausmus, rūpesčius, mintis ar elgesį
 - ✓ Nesinaudokite krizių intervencija kai galimybė iškrauti savo paties jausmus ir požiūrius
 - ✓ Kartoti „privalai“, „visada“, „visi“
 - ✓ Koncentruotis į „kas“, „kodėl“
 - ✓ Kritikuoti kitų ar jų reakcijų į krizę
 - ✓ Neverskite dalintis jausmais ar mintimis per prievartą, būkite lankstūs

- ✓ Venkite temų, kurios yra svarbios kitiems, bandykite apsaugoti kitus nuo nemalonių jausmų
- ✓ Bandyti pagerinti kitų savijautą, stengtis „išgelbėti“ kitą
- ✓ Nuspręsti, kad kitam neskauda, jei jis neišreiškia savo jausmų
- ✓ Neleiskite pertraukinėti kitų žmonių, jei jie nebaigė kalbėti
- ✓ Būti per daug struktūruojantiems ir reikliems
- ✓ Tikėtis, kad visi kalbės „giliai“ – atsižvelkite į vaikų ir paauglių specifiką
- ✓ Kažkurį asmenį išskirti ir rodyti jam ypatingą dėmesį

e) Laiško tėvams struktūra (pavyzdys)

- Užuojautos išreiškimas
- Patikrintos faktinės informacijos pristatymas
- Informacija apie galimas krizines reakcijas
- Informacija apie gimnazijos atliekamus (planuojamus) krizės valdymo veiksmus
- Informacija apie požymius, sindikuojančius psichologinės pagalbos poreikį
- Informacija apie tai, kur galima kreiptis pagalbos
- Optimizmo išreiškimas

f) Bendruomenės susirinkimo struktūra

- Pristatymas ir užuojautos išreiškimas
- Užtikrinimas, kad gimnazija yra pasiruošusi įveikti krizę
- Įprastų krizinių reakcijų įvardijimas ir normalizavimas
- Pristatoma įprasta psichologinės krizės eiga (trukmė, fazės ir pan.)
- Aptariami pagalbos vaikams būdai (kaip tėvai/mokytojai gali padėti)
- Nurodomi streso ir krizių įveikimo būdai
- Nurodomi veiksniai, kurie gali didinti psichologinio traumavimo tikimybę
- Nurodoma tikslios informacijos vaikams suteikimo prasmė ir svarba
- Nurodoma, kur galima kreiptis pagalbos
- Baigiama išreiškiant optimistinę nuostatą krizės įveikimo atžvilgiu

g) Bendravimas su žiniasklaida. Krizės atveju žiniasklaidos atstovai gali kalbinti mokyklos darbuotojus. Siekiant kontroliuoti gandų sklidimą (krizės atveju jų gali būti labai daug), mokyklos darbuotojai neturėtų kalbėtis su žiniasklaidos atstovais iškart po krizinio įvykio. Tuo pat turi būti gimnazijos direktoriaus įgaliotas gimnazijos atstovas spaudai. Kai krizinė situacija ir faktai tampa aiškesni, galima svarstyti interviu galimybę su gimnazijos darbuotojais. Tačiau tokius interviu organizuoja (arba jiems tarpininkauja) gimnazijos atstovas spaudai. Kai kuriais atvejais gimnazijos administracija gali paruošti trumpą rašytinę informaciją (parengtą atstovo spaudai), kurią gimnazijos darbuotojai gali perskaityti/perduoti žurnalistams.

h) Ką paskirti atstovu spaudai?

- Direktorių

i) Atstovas spaudai: krizės metu pateikti trumpą informaciją.

j) Skubi medicininė pagalba Skubią medicinos pagalbą mokiniui gali reikėti suteikti bet kokioje situacijoje, kai jo sveikatai ir gerovei gresia pavojus: be kita ko, tai gali būti sunki liga, alerginė reakcija, nepageidaujamas nėštumas, nelaimingas atsitikimas, fizinė žala patyrus smurtą ar piktnaudžiavimas narkotikais arba alkoholiu. Krizių valdymo komandos narys (pagal jam paskirtas funkcijas), informuoja nukentėjusio tėvus ir pateikia reikiamus duomenis medicininei pagalba:

- tiksli mokinio būklė ir saugumas;
- tikslus mokinio vardas ir pavardė bei gimimo data;
- simptomai ir komplikacijos;
- ankstesnis gydymas ir kas gydė;
- dokumentai, kuriuos reikia pateikti, kai reikia skubios medicinos pagalbos (nurodyti pirmiau).

- **Mirties atveju reikia papildomai patikrinti šiuos faktus:**
 - ✓ mirties aplinkybės (laikas, vieta, įvykis);
 - ✓ kam pranešta apie mirtį;
 - ✓ kur yra palaikai;
 - ✓ ryšiai su policija ir, jei reikia, pranešimas atitinkamai ambasadai;
 - ✓ visų medicininių išvadų, mirties liudijimo ir policijos ataskaitų surinkimas;
- **Psichologinės krizės** Ši ekstremalių situacijų kategorija apima atvejus, kai asmeniui būtinas specialus psichologinis gydymas ir (ar) jo būklės stebėjimas, pavyzdžiui, dėl ligos, nepageidaujamo nėštumo, psichologinių nusikaltimo pasekmių, piktnaudžiavimo narkotikais ir alkoholiu, depresijos, valgymo sutrikimų ir t. t. Pats mokinys gali paprašyti pagalbos išspręsti šios kategorijos problemas, kitu atveju pavojaus ženklus turėtų pastebėti mokytojai ar bendramoksliai.
 - ✓ Jeigu esamoje situacijoje mokinys patiria ir sveikatos problemų, taip pat visais atvejais kilus rimtai krizei veiksnių tvarka turėtų būti tokia pati kaip tada, kai mokiniui reikia skubios medicinos pagalbos.
 - ✓ Rekomenduojama kreiptis į specialias vietas įstaigas.
- **Jei prieš mokinį įvykdytas nusikaltimas.** Šios kategorijos ekstremalios situacijos gali būti atvejai, kai mokinys tampa nusikaltimo, pavyzdžiui, smurto, išprievartavimo, vagystės arba apiplėšimo, auka. Veiksnių tvarka turėtų būti tokia:
 - ✓ mokinys nedelsdamas pats kreipiasi į policiją arba praneša mokytojui kuris padeda jam bendrauti su policija ir spręsti galimus draudimo klausimus;
 - ✓ jei mokinys pats kreipiasi į policiją (arba tai šeima), apie tai būtina kuo greičiau pranešti krizės valdymo koordinatoriui;
 - ✓ krizės valdymo koordinatorius, prireikus, praneša mokinio tėvams (globėjams) ir įtraukia juos į procesą;
 - ✓ krizės valdymo koordinatorius padeda mokiniui pranešti atitinkamoms institucijoms apie įvykį;
 - ✓ mokiniui suteikiama psichologinė pagalba.
- **Taisyklių mokiniui pažeidimai ir teisinės problemos.** Šios kategorijos ekstremalios situacijos gali būti taisyklių pažeidimai ir teisinės problemos dėl mokinio kaltės, pavyzdžiui, smurtavimas, piktnaudžiavimas narkotikais ir alkoholiu, avarijos arba atvejai, kai mokinį suima ir sulaiko policija. Šiais atvejais reikėtų imtis pagrindinių veiksnių susidarius ekstremaliai situacijai.
 - ✓ sužinoti mokinio suėmimo priežastis arba jam pateiktus kaltinimus;
 - ✓ sužinoti, ar mokinys yra policijos sulaikytas, ir jei taip, tai kur;
 - ✓ sužinoti apie dalyvaujančius policijos pareigūnus;
 - ✓ palaikyti ryšius su mokiniu ir policija;
 - ✓ susisiekti su mokinio tėvais.

V. FINANSAVIMAS

18. Gimnazijos komandos veikla finansuojama iš mokinio krepšelio lėšų, skirtų pedagoginei psichologinei pagalbai.

VI. NAUDOTA LITERATŪRA

1. Polukordienė O. K. Psichologinės krizės ir jų įveikimas/Pagrindinės žinios apie krizių ir savižudybių prevenciją, intervenciją ir postvenciją/praktinis vadovas. – Vilnius: Heksagrama, 2003. – 99 p.
2. Polukordienė O. K. Netekčių psichologija. – Vilnius, 2008. – 112 p.